

Perspectives de futur del catalanisme¹

Carles Boix

La tesi central d'aquest assaig és senzilla. Tant si volem entendre la incapacitat de Catalunya per a constituir-se, en l'expressió feliç d'Agustí Calvet, en una «nacionalitat perfecta», com si volem raonar les metamorfosis que el catalanisme ha experimentat des que va sorgir ara ja fa uns cinc segles, cal adreçar la nostra atenció a l'evolució de l'entorn polític i econòmic de Catalunya.

Per explicar la feblesa de Catalunya, hom ha recorregut tradicionalment, sobretot en la historiografia romàntica, a una mena d'atzar funest que, en diverses ocasions, com en la successió de Martí l'Humà, la caiguda del govern *whig* a Anglaterra al bell mig de la guerra de Successió o, fins i tot, la mort del fill de Ferran el Catòlic i Germana de Foix, n'ha torçat les possibilitats d'autogovern. Més recentment, hom ha preferit culpar l'element humà del país i, per utilitzar un terme genèric, la mentalitat catalana, comercial i utilitària, a l'hora de justificar els fracassos catalans en una suposada lluita per la supremacia política a la Península. Igualment, per explicar les giragonses, ara secessionistes ara regionalistes, del catalanisme, hom ha explorat les bases materials dels sectors i dels períodes en què aquelles es produïren.

Tots aquests arguments, però, són o bé erronis (el cas del fat històric), o bé parcials (les tesis instrumentalistes) o francament insuficients (com ara les divisions internes i les picabaralles entre catalans, que, bo i constituint una de les claus de volta de la nostra història, no poden recollir totes les inflexions de la nostra política). El catalanisme va néixer com a resposta a l'europèitziació del nostre continent. I el catalanisme ha bategat al ritme que han imposat les condicions diplomàtiques, militars i mercantils que han prevalgut a Europa.

Quines són, doncs, les implicacions d'aquesta proposta explicativa a l'hora d'examinar les tendències del catalanisme contemporani? Al meu entendre, la resposta a aquesta pregunta es pot formular en quatre tesis.

1 Aquest article reproduceix el capítol 8 (pàgines 80-101) del llibre de Carles Boix *L'obertura catalana*, publicat pel Centre d'Estudis de Temes Contemporanis, a la col·lecció Assaig Breu, 1, 2002.

1) *Qualsevol projecte conscientment intervencionista ha perdut tota raó de ser.*

A la via secessionista, o almenys de desplegament foralista del basquisme, sovint s'oposa l'hispanisme (generós) del catalanisme. El fet cabdal és, però, que l'intervencionisme de 1918 o els pactes de 1930-1931 van tenir lloc en un context molt precís. El catalanisme va haver d'actuar en un Estat relativament consolidat (a diferència de la fluïdesa en què, sobtadament, es van trobar els nacionalismes eslaus a la fi de la Gran Guerra) i en una societat marcada per unes diferències de renda aclaparadores entre Catalunya i la resta de la Península.

L'any 1800, la renda catalana per persona era solament un 2% més alta que la mitjana espanyola. L'any 1930, en canvi, era un 87% més alta. Mentre la renda per càpita espanyola era d'uns 2.800 dòlars, la catalana era d'uns 5.200 dòlars.² Dit altrament, mentre que Espanya comptava amb una renda equivalent a la de Gran Bretanya l'any 1860, Catalunya tenia una renda idèntica a la mitjana britànica de 1928.³ Sense aliats externs i encara dependents del mercat peninsular, les classes polítiques catalanes van haver d'implicar-se a fons en la transformació de l'Estat central.

Si aquelles condicions no haguessin existit, l'estratègia intervencionista no s'hauria inventat. Per la mateixa raó, un cop han desaparegut, és a dir, un cop Catalunya i la resta de l'Estat han convergit en benestar econòmic i en el mateix grau massiu d'adhesió als valors democràtics de final del segle xx, la càrrega de l'intervencionisme ha deixat

de tenir tot sentit, llevat del seu valor sentimental o, el que és el mateix, publicístic. El mite de Catalunya com a capdavantera permanent d'Espanya, com a pont entre una Espanya moderna i una Península endarrerida, s'ajustà a la realitat de la *belle époque* i serví com a manera de fer política abans de la revolució industrial i turística espanyola de 1960. Però, a hores d'ara, ja no té cap validesa. Avui dia, la renda catalana és només un 25% més elevada que l'espanyola; i, fet que és més important, la renda espanyola s'ha multiplicat per més de cinc en els darrers setanta anys fins situar-se prop dels 15.000 dòlars (en dòlars de 1990). La societat espanyola no necessita cap motor català que l'arrossegui enlloc.

Insistir en el tarannà intervencionista del catalanisme polític no solament confon, de manera equivocada, aquest últim amb un tipus de revolució liberal o burgesa, sinó que suposa cometre l'error d'amagar-nos l'europèització accelerada de l'economia catalana i de desconèixer que l'horitzó de referència de la societat i l'economia catalanes ha fet un gir de cent vuitanta graus.

La necessitat de tancar la porta a un programa intervencionista no implica, per altra banda, negar-se a participar en les instàncies de l'Estat central: en la mesura que aquesta participació sigui necessària per a obtenir concessions polítiques (qüestió a la qual faig referència a la darrera

---

EL CATALANISME VA NÉIXER COM A RESPOSTA A L'EUROPEÏTZACIÓ DEL NOSTRE CONTINENT. I EL CATALANISME HA BATEGAT AL RITME QUE HAN IMPOSAT LES CONDICIONS DIPLOMÀTIQUES, MILITARS I MERCANTILS QUE HAN PREVALGUT A EUROPA

---

2 Totes les xifres corresponen a dòlars de l'any 1990. Les dades per a tot l'Estat provenen d'Angus Maddison, *Monitoring the world economy* (París, OECD, 1995). Les dades de Catalunya i Espanya procedeixen de Gabriel Tortella, *El desarrollo de la España contemporánea. Historia económica de los siglos XIX y XX* (Madrid, Alianza Universitaria, 1994).

3 La renda regional d'Espanya l'any 1930 era la gallega, d'uns 1.600 dòlars (de l'any 1990), equivalent a la britànica de l'any 1820.

tesi) o que l'Estat central mantingui el control sobre àmbits competencials que afecten Catalunya, cal intentar influir en les decisions que es prenen a Madrid.

2) *Tot i que les condicions econòmiques internacionals redueixen el cost d'avançar cap a una major sobirania política, l'entorn politicodiplomàtic europeu planteja més obstacles dels que el catalanisme vol reconèixer i obliga a buscar activament canals per acomodar-hi l'autonomia catalana.*

Tal com exposava a l'apartat sobre «Interdependència econòmica i sobirania política», la progressiva integració dels mercats europeu i internacional afavoreix la possibilitat d'avançar cap a una major sobirania política precisament perquè ha desmantellat les barreres aranzelàries que havien constituït la preocupació fonamental de la Catalunya del segle XIX, una època en què, com deia un diari barceloní l'any 1841, els catalans no estàvem «*tan reñidos con nuestros intereses que soñemos siquiera en la fanfarronada de erigirnos en estado independiente*».⁴

De fet, aquesta integració, que comporta una creixent mobilitat de persones i, sobretot, de capitals, incrementa la necessitat de convertir l'assoliment d'una major autonomia financera i reguladora en l'objectiu prioritari (i pràcticament únic) del catalanisme polític, per dues raons. En primer lloc, assegurar un espai competitiu, és a dir, un espai atractiu per a la innovació empresarial i per a la localització de noves empreses, suposa mantenir un nivell adequat d'inversions en infraestructures i en capital humà adient, a més d'un clima social flexible i cooperatiu entre els diferents agents econòmics. Les inversions públiques (i privades) no queden garantides quan la sobirania fiscal resideix en un altre lloc. De la mateixa manera, les relacions laborals i socials no podran estructurar-se de manera eficient, és a dir, en correspondència amb el tipus de teixit empresarial existent i la mena de mà d'obra pròpia, mentre l'àmbit de decisió i regulació es correspongui amb un espai, el peninsular, amb objectius i interessos diferents.

En segon lloc, la internacionalització econòmica, accentuada per una davallada demogràfica aguda, genera uns fluxos poblacionals de primer ordre i en una doble direcció: sobretot de recepció d'immigrants amb poques qualificacions, però també de sortida de quadsres amb una formació alta i difícils d'encabir en un país amb unes estructures empresarials i públiques minses. L'entrada de nous immigrants es presenta, almenys pel que fa al seu pes numèric, com el repte principal del país. Tot i que la seva integració se sol plantejar en termes lingüístics i d'identitat, el seu encaix depèn també de garantir uns mínims de benestar social (en educació, igualtat davant la llei, i en un mercat de treball flexible on aquests nous estrats no es converteixin en un segment social purament instrumental, que faci de coixí dels xocs recessius i absorbeixi tot l'increment de l'atur en èpoques de crisi econòmica). No hi ha mai patriotes en comunitats escindides.

Mentre que les tendències econòmiques internacionals estan rebaixant els obstacles seculars del catalanisme polític, els esdeveniments polítics del nostre entorn mereixen un judici més

---

EL CATALANISME VA HAVER D'ACTUAR EN UN ESTAT RELATIVAMENT CONSOLIDAT I EN UNA SOCIETAT MARCADA PER UNES DIFERÈNCIES DE RENDA ACLAPARADORES ENTRE CATALUNYA I LA RESTA DE LA PENÍNSULA

---

4 Citat a Pere Anguera, *Els precedents del catalanisme*, p. 197.

ambigu. Els avantatges de l'entramat europeu bastit en les darreres dècades són evidents. En primer terme, és la Unió Europea la que ens assegura l'existència de mercats oberts més enllà dels Pirineus: la globalització econòmica és, al cap i a la fi, un fet polític i no pas un fenomen automàtic generat per unes forces tecnològiques incontrolables. En segon lloc, Europa ens ha permès d'afegir un mecanisme de control, encara que sigui tènue, sobre el govern central. L'Estat espanyol, amb totes les seves institucions concentrades a Madrid, pateix d'una excessiva inter-

penetració entre les seves branques executiva, legislativa i judicial, i d'aquestes amb les grans empreses del país, que el fan capaç de forjar encara monopolis de iure o de facto, quan així ho dicti l'interès nacional. I aquest «interès nacional», que oscil·la amb les circumstàncies econòmiques i el calendari electoral, no solament distorsiona la lliure competència sinó que, a més, influeix en l'assignació de recursos dins del territori estatal amb efectes perjudicials per a Catalunya.⁵ Per aquesta raó, la Comissió europea ac-

tua, quan desenvolupa i defensa el dret de la competència (en la mesura que els seus membres integrants provenen de països amb una forta tradició de lliure mercat), com a contrapoder substancial a l'Estat central.

D'altra banda, però, el projecte europeu planteja dos problemes de pes. Els estats membres de la Unió poden utilitzar les institucions europees per recuperar una part dels àmbits de decisió prèviament cedits a les autonomies. El procés d'harmonització europeu, en gran nombre d'ocasions, equival a traslladar a Brussel·les competències compartides amb les autonomies. El problema, però, és que mentre l'Estat central manté un poder de veto sobre les matèries transferides, les comunitats autònomes no tenen cap mecanisme de control real sobre les decisions europees. A més a més, com ja indicava a l'apartat anterior, la Unió serveix, o es pot fer servir, com a mecanisme per solidificar les fronteres estatals i per estabilitzar la distribució de les competències actuals.

Quines mesures semblen més adients per minimitzar els efectes potencialment desfavorables de la Unió? És a dir, quines mesures poden reforçar el paper de la Unió Europea com a mecanisme de control de qüestions referents al dret de competència i al manteniment d'un mercat únic i alhora evitar que els estats nacionals puguin buidar de competències les comunitats autònomes? Per incrementar la capacitat de control de la UE sobre els estats membres i disminuir les accions unilaterals del govern central, cal establir vies de supervisió en mans de les comunitats autònomes. Naturalment, la seva aplicació depèn de la correlació de forces a Madrid i Barcelona (i aquesta qüestió, un altre cop, ens remet a la tesi final). Però, deixant de banda aquest element clau, els tipus de controls haurien de passar pels eixos següents, que enumero per ordre creixent d'importància i de terminis temporals:

**INSISTIR EN EL TARANNÀ
INTERVENCIONISTA DEL
CATALANISME POLÍTIC SUPOSA
COMETRE L'ERROR D'AMAGAR-NOS
L'EUROPEÏTZACIÓ ACCELERADA DE
L'ECONOMIA CATALANA**

---

5 És probable que la concentració de poder es degui al sistema electoral espanyol i al sistema de partits que genera. Des de l'establiment de la democràcia, hi ha hagut governs unipartidistes amb majoria absoluta el 60% dels anys i governs d'un sol partit en minoria relativa (i els anys 1993-1999, amb suport parlamentari extern). Aquesta distribució és excepcional a Europa, on només el 28% del gabinets formats des de 1945 han estat en mans d'un sol partit amb majoria absoluta al parlament.

a) *Control de la Convenció.* A curt termini, Catalunya necessita intervenir en les decisions de la Convenció Europea. Com que no hi té mandataris propis (és dir, representants escollits en qualitat de membres de l'executiu o del legislatiu català), a l'administració catalana li resten dues vies de control: en primer lloc, crear una comissió parlamentària de control que requereixi la presència dels representats/representants espanyols a Barcelona a efectes d'informació i d'intercanvi d'opinions sobre els interessos de Catalunya; en segon lloc, realitzar una petició per convocar un referèndum de caràcter estatal sobre el text proposat a la convenció (i finalment aprovat per les institucions europees); el suport al text final dependria de l'existència d'unes clàusules de garantia de l'autonomia (en les línies exposades en el punt sobre la «cantonalització» d'Europa).

b) *Circumscripció electoral europea.* Per reforçar la responsabilitat dels representats/representants catalans davant de l'electorat català, i, per tant, per fer que actuïn moguts pels interessos de l'àrea en què competeixen electoralment, caldria que Catalunya tingués circumscripció pròpia en les eleccions al Parlament europeu.

c) *Interposició directa de recursos davant del Tribunal de Justícia Europeu (TJE).* Actualment, el TJE exerceix el control judicial a petició dels estats membres o com a resultat de les consultes que fan els tribunals nacionals sobre l'efecte de les normes europees en la legislació i els casos nacionals. Deixant de banda el control parlamentari, que discutiré en el punt d), les comunitats autònomes haurien de tenir la possibilitat directa d'interposar recursos davant del TJE. Aquesta capacitat podria atorgar-se bé a l'executiu o al parlament de la comunitat autònoma o bé a una majoria qualificada del seus representants (diputats o senadors).⁶

d) *Control parlamentari directe de la política europea.* Per controlar l'executiu espanyol i influir a Brussel·les, hom ha suggerit que s'apliquin els models alemany i belga d'intervenció regional. En tots dos casos, els representants regionals participen directament al Consell de Ministres europeu (i als òrgans subordinats) com a emissaris de les regions o fins i tot en nom de l'Estat central.

Aquesta solució faria poc servei a Catalunya. El model de representació regional s'ajusta bé a les necessitat de Bèlgica. Tant pel seu nombre reduït com pel pes demogràfic similar de Flandes i Valònia, les regions belgues poden coordinar-se fàcilment davant les institucions europees i controlar les decisions preses pel ministre o mandatari regional. Aquesta facilitat de coordinació i d'equilibri de poder desapareixeria per complet en un Estat com l'espanyol, amb disset autonomies. No solament tenen raó els polítics estatals que s'hi oposen aduint que és impracticable, sinó que el model belga perjudicaria substancialment Catalunya per tres raons. El control directe exercit pel conseller del ram tindria lloc esporàdicament: a raó, com a molt, d'un viatge a Brussel·les cada

---

**LA PROGRESSIVA INTEGRACIÓ
DELS MERCATS EUROPEU I
INTERNACIONAL AFAVOREIX LA
POSSIBILITAT D'AVANÇAR CAP A
UNA MAJOR SOBIRANIA POLÍTICA
PRECISAMENT PERQUÈ HA
DESMANTELLAT LES BARRERES
ARANZELÀRIES QUE HAVIEN
CONSTITUÏT LA PREOCUPACIÓ
FONAMENTAL DE LA CATALUNYA
DEL SEGLE XIX**

---

6 Aquesta nova capacitat de les comunitats autònomes probablement no requereix la modificació de cap tractat europeu. L'únic que caldria és una norma estatal que obligués l'Estat espanyol (que com a Estat membre té la facultat de plantejar casos directament al TJE, segons l'article 35 del Tractat de la UE) a personar-se davant del TJE a instàncies de la comunitat autònoma.

any i mig, en el cas inversemblant que hi hagués una reunió ministerial cada mes. La Generalitat passaria a quedar anivellada amb les autonomies amb poques competències. I, per últim, es reforçaria l'Estat autonòmic com una mera estructura de descentralització administrativa.

Pel que fa a Alemanya, els setze *länder* tenen «dret a opinar» en matèries compartides amb el govern federal, i el senat pot nomenar un ministre regional com a representant a Brussel·les. Tanmateix, les similituds amb el cas espanyol no passen del nombre d'autonomies, que és semblant. El senat espanyol és feble. I, sobretot, Alemanya no contempla el tipus de «nacionalitats històriques» expressament reconegudes a la Constitució espanyola.

El fet plurinacional espanyol hauria de permetre una solució diferent: un mecanisme de control directe sobre la política europea del govern central, per la senzilla raó que aquest àmbit de decisions afecta de manera essencial el pacte constitucional que es va signar ara fa vint-i-

cinc anys. Dinamarca n'ofereix un exemple més proper que l'alemany. El Parlament danès compta amb una comissió d'afers europeus on són representades totes les forces parlamentàries i que té la tasca d'aprovar i fer el seguiment d'un mandat d'actuació del ministre que representa Dinamarca a la Unió Europea.

Probablement caldria modificar el model danès en un sol sentit. Per tal de reflectir l'heterogeneïtat de les regions i nacions al si de l'Estat espanyol, la comissió de control espanyola hauria d'estructurar-se de manera semblant a la

ponència que va redactar la Constitució de 1977. És a dir, hauria de comptar amb una presència reforçada de les comunitats històriques com Catalunya.

e) *Clàusula de «cantonalització»*. Més enllà de la qüestió cabdal del control, l'encaix de Catalunya a Europa passa per la creació de mecanismes més duradors que permetin de fer compatible la pertinença a la UE amb la màxima sobirania política.

Per entendre la proposta que faig al final d'aquest punt, en primer lloc cal subratllar que, tot i que en els darrers vint-i-cinc anys els estats europeus han progressat substancialment pel que fa a la creació d'entitats regionals d'un cert pes polític, Europa mai es «regionalitzarà» a l'estil de l'Estat espanyol; és a dir, les regions no seran mai actors de pes en les decisions de les institucions comunitàries. La Unió serà, com a màxim, una federació d'estats i aquests estats seran sempre les unitats (o districtes) amb representació directa a Europa, com passa amb els cantons a Suïssa i amb els estats federats als Estats Units.

A més a més, és raonable suposar que l'assoliment d'una plena sobirania política per part d'alguna de les regions internes xoca amb el caràcter estabilitzador de la UE. Si una regió europea qualsevol s'independitza d'un dels seus estats, automàticament deixaria de ser part de la Unió i, en cas d'estar interessada a ser-ne membre, hauria de sol·licitar-hi l'ingrés de manera explícita. Aquest ingrés està condicionat a l'acceptació de tots i cadascun dels estats membres de la Unió i, per tant, subjecte a la voluntat de l'Estat del qual la regió ha decidit de separar-se. Naturalment, ningú ha demostrat que la no pertinença a la Unió comporti cap perjudici: els dos països més pròspers d'Europa, Noruega i Suïssa, s'oposen a la seva integració, sense que aquest fet hagi minvat la seva renda econòmica en cap moment. En tot cas, però, mantenir-se dins la UE sembla prioritari per als catalans, per raons tant econòmiques (el manteniment dels mercats) com polítiques (la preservació d'institucions de contrapès de l'Estat espanyol).

**MENTRE QUE LES TENDÈNCIES
ECONÒMIQUES INTERNACIONALS
ESTAN REBAIXANT ELS OBSTACLES
SECULARS DEL CATALANISME
POLÍTIC, ELS ESDEVENIMENTS
POLÍTICS DEL NOSTRE ENTORN
MEREIXEN UN JUDICI MÉS AMBIGU**

Una possible manera de conciliar l'adhesió a la UE amb la representació directa als seus òrgans depèn de dos elements conjunts. En primer lloc, cal reforçar Europa mitjançant la seva «federalització» i «constitucionalització»: això no implica necessàriament fer desaparèixer els estats com a unitats de referència sinó reduir-ne els poders de manera que la UE passi de ser una conferència d'estats (on els caps d'Estat negocien minittractats internacionals) a ser una confederació (on els mandatariis de cada Estat, directament responsables davant dels seus electorats, deliberen i voten plegats).⁷ En segon lloc, caldria introduir en els textos constitucionals europeus una clàusula de salvaguarda a l'estil de la que existeix a les constitucions suïssa i nord-americana. En tots dos casos, la constitució regula explícitament un procediment per modificar els cantons existents, per crear-ne de nous d'acord amb la voluntat popular i per garantir-ne la participació directa als òrgans de la federació.⁸

3) *És preferible concentrar tots els esforços polítics a fer avançar l'autonomia de manera unilateral (és a dir, per a Catalunya) que apostar per la reestructuració d'Espanya com a sistema federal. Dins la via autonomista, l'increment de l'autogovern s'ha de concentrar en l'increment dels recursos fiscals i en l'increment en la «intensitat» de les competències existents.*

L'esquerra catalana vuitcentista va apostar intensament per la federalització d'Espanya fins a l'esfondrament de la Primera República. A hores d'ara, alguns veuen de nou la possibilitat de federalitzar l'Estat com l'única via per incrementar l'autonomia. Per reforma federal entenc una reforma general que atribueixi més poder a totes les comunitats autònomes de manera uniforme.

Darrera la proposta federalista hi ha dues motivacions: la primera és de caire teòric i la segona d'ordre pràctic. Des d'una perspectiva teòrica, l'esquema federal s'entén, en principi (en funció de les institucions que l'estructuren), com un mecanisme adequat per garantir als seus components que ni l'Estat central ni cap de les parts del pacte federal erosionarà les competències i llibertats dels estats federats. Des d'una dimensió política o estratègica, un sistema federal permet d'atraure aliats per aprovar modificacions favorables a un augment de l'autonomia de Catalunya, a canvi de dues promeses (implícites): la d'estructurar els poders de manera similar (o simètrica) per a tothom i la de mantenir el principi d'igualtat (i el seu corresponent, l'equilibri territorial) entre totes les regions espanyoles.

Considerem les dues motivacions de manera seqüencial. Perquè el pacte federal permetés garantir l'autonomia (augmentada respecte a l'actual statu quo) de les parts federades, és raonable suposar que caldria portar a terme dues reformes institucionals. Per una banda, s'hauria

---

**ELS ESTATS MEMBRES DE LA
UNIÓ PODEN UTILITZAR LES
INSTITUCIONS EUROPEES PER
RECUPERAR UNA PART DELS
ÀMBITS DE DECISIÓ PRÈVIAMENT
CEDITS A LES AUTONOMIES**

---

7 A tall d'exemple, això es podria obtenir amb una dieta o senat on cada Estat enviés un nombre restringit de representants, votats pel parlament o per l'electorat.

8 Vegeu, per exemple, l'article 53 de la Constitució helvètica. El desdoblament d'un cantó en més d'un cantó requereix el vot favorable de les parts interessades i l'aprovació de l'assemblea federal. Suïssa va experimentar amb aquest procediment l'any 1978, amb el restabliment de la sobirania del cantó del Jura, perduda el 1815 per la decisió del Congrés de Viena d'integrar-lo dins del cantó de Berna. La Constitució nord-americana regula aquestes qüestions a l'article IV, apartat 3.

de reestructurar el llistat competencial per tal que, d'una manera més explícita que avui dia, hi hagués competències que estiguessin íntegrament a les mans de les autonomies (és a dir, caldria establir un sistema sobre la base del qual l'Estat no pogués, mitjançant l'aprovació de les anomenades lleis bàsiques, convertir la descentralització política en una mera delegació administrativa). D'altra banda, s'hauria d'articular un sistema institucional de control per garantir que cap de les parts no distorsionés la distribució de les competències; és a dir, caldria un sistema en què l'Estat i les autonomies tinguessin una veu pròpia i equilibrada, amb uns òrgans que adjudiquessin les competències en situacions de control.

Per assolir aquest segon objectiu es proposa normalment modificar la composició i el funcionament del Senat fins convertir-lo en una cambra autènticament territorial. Un simple canvi en la forma d'escollir els senadors no comportaria, però, cap increment significatiu del pes específic de la delegació catalana i probablement reduiria la capacitat de garantir l'autonomia.⁹ Actualment, amb vint-i-tres senadors catalans, Catalunya escull el 8% de la Cambra alta. Un

canvi cap a un sistema autènticament territorial suposaria atribuir el mateix nombre de senadors a cada autonomia (a l'estil del Senat americà i del Consell d'Estat suís), la qual cosa reduiria la representació catalana a menys del 6% del Senat espanyol. En suma, reformar-ne la composició comportaria més costos que no pas beneficis per assegurar el caràcter diferencial de la nacionalitat catalana.¹⁰

Si la reforma del Senat no sembla assegurar el propòsit garantista de la federalització de l'Estat i, en particular, del fet diferencial català, una segona via alternativa, més eficaç, consistiria a transformar directament l'estructura i l'elecció

del màxim òrgan garant de la Constitució, el Tribunal Constitucional, traspasant l'elecció i el control dels seus membres al Senat, probablement amb una clàusula que assegurés una representació equilibrada de les diferents àrees del país de l'Estat espanyol.

Subratllem que totes aquestes modificacions requereixen una reforma de la Constitució i, per tant, una majoria de tres cinquenes parts del Congrés dels Diputats i del Senat i, si ho demanés una dècima part dels parlamentaris de qualsevol d'aquestes dues cambres, un referèndum. Això ens porta a la dimensió política o estratègica de la via federalista. La majoria de l'electorat espanyol, tot i que es mostra satisfet amb l'actual Estat de les autonomies, rebutja una solució federal. Atès que els canvis que he examinat semblen tenir, amb l'excepció d'una modificació del repartiment competencial entre l'Estat central i les comunitats autònomes i un canvi en l'estructura del Tribunal Constitucional, una capacitat dubtosa per a incrementar l'autonomia catalana, l'estratègia federalista menaria a esmerçar una quantitat ingent d'esforços per a obtenir uns resultats migrats o incerts.

La via autonomista, per contra, sembla més aconsellable. Aquesta via pot centrar-se en la cessió de competències mitjançant la legislació estatal o mitjançant un nou Estatut. Com que

ÉS PREFERIBLE CONCENTRAR TOTS ELS ESFORÇOS POLÍTICS A FER AVANÇAR L'AUTONOMIA DE MANERA UNILATERAL (ÉS A DIR, PER A CATALUNYA) QUE APOSTAR PER LA REESTRUCTURACIÓ D'ESPANYA COM A SISTEMA FEDERAL

9 No cal insistir en el fet que un canvi en la forma de designar senadors només tindria uns efectes simbòlics.

10 Una redistribució de les competències entre el Senat i el Congrés dels Diputats en què prevalgués el paper del primer en l'aprovació de certes matèries tindria una incidència igualment ambigua sobre l'objectiu garantista del pacte federal.

la Constitució espanyola té una estructura prou ambigua com per facilitar un increment del poder de decisió autònom sense necessitat de posar en marxa la maquinària de reforma constitucional, sempre lenta i de control difícil, sembla més aconsellable concentrar-se en l'ampliació de competències (com a primer pas) que en l'obtenció d'un nou Estatut.¹¹ Perquè un nou Estatut tingui efectes satisfactoris, probablement cal acompanyar-lo amb una reforma constitucional que modifiqui el sostre competencial recollit a l'article 149 de la Constitució espanyola. Per les raons estratègiques que elaboro a la quarta tesi, aquesta via, tot i que no impossible, és difícil d'assolir.

Independentment del tipus de via que se segueixi per incrementar l'autogovern, l'horitzó d'aquesta millora s'ha de vertebrar al voltant de tres eixos. En primer lloc, ha de concentrar-se en pocs objectius; el catalanisme polític acostuma a presentar a Madrid llistes excessivament llargues i poc jerarquitzades de demandes.¹² En general, aquestes peticions allarguen les negociacions i permeten als polítics estatals de manipular-les i de concedir peticions (com, per exemple, la publicació periòdica de textos en català al BOE o l'ús del català en algunes sessions del Senat) que tenen un valor secundari en termes de poder real, a canvi de posposar concessions significatives. En segon lloc, ha d'evitar el simbolisme (i la fixació en qüestions lingüísticoculturals) que ha marcat l'última generació política. Al contrari, i per raó dels rep-

---

L'ESTRATÈGIA POLÍTICA DEL CATALANISME ENCARA SEMBLA PASSAR PER LA NEGOCIACIÓ GRADUAL. EN UN ESCENARI ÒPTIM, AQUESTA ESTRATÈGIA HAURIA DE VENIR RECOLZADA PEL MÀXIM CONSENS POLÍTIC I SOCIAL POSSIBLE

---

tes polítics i econòmics que imposa l'economia internacional, el catalanisme polític farà bé a concentrar-se en tres matèries: primera, aconseguir l'administració de la recaptació i la gestió dels tributs estatals; segona, pactar un sistema de concert fiscal; i tercera, establir mecanismes de control europeus. L'assoliment d'aquests tres elements s'ha de fer per aquest ordre, per dues raons. A l'hora de negociar un increment de l'autonomia, és important afegir a l'autonomia catalana instruments que l'enforteixin progressivament de cara a futures rondes de negociacions. És a dir, cal obtenir les eines que li permetin de negociar en peu d'igualtat amb l'Estat central en el futur; una part de la posició de força que adopten els governs forals a Espanya rau en el fet que controlen materialment les seves fonts de finançament. La segona raó, d'igual pes, és que l'autonomia financera ha de permetre la consolidació d'un espai social de benestar, i aquesta condició constitueix el tercer eix motor del catalanisme polític.

4) *L'estratègia política del catalanisme encara sembla passar per la negociació gradual. En un escenari òptim, aquesta estratègia hauria de venir recolzada pel màxim consens polític i social possible.*

El catalanisme ha oscil·lat històricament entre la negociació gradual i la confrontació amb l'Estat central. El gradualisme, que ha estat una tendència dominant durant bona part de les dècades centrals del segle XIX, el segon decenni del segle XX i les dues darreres dècades, ha consistit

11 Per a una lectura de la Constitució com un text gens rígid, vegeu Enric Argullol, *Desenvolupar l'autogovern* (Barcelona: Empúries, 2000), I, primera part.

12 Un dels últims exemples en aquest sentit és el text de la Declaració de Barcelona.

en l'establiment de pactes episòdics (o el manteniment de canals privilegiats) d'una part de la societat catalana (els *lobbies* proteccionistes del segle XIX, la Lliga o el govern convergent) amb Madrid, pels quals s'obtenen concessions a canvi d'una promesa de cooperació implícita (de suport parlamentari o d'estabilitat política peninsular) o, en algunes ocasions esparses, explícita (amb ministres del govern). El gradualisme més recent, tot i que darrerament ha estat titllat d'esmoreïdor, ha tingut efectes positius innegables en tres direccions: una societat políticament i econòmicament poc polaritzada, un sistema educatiu que ha estabilitzat la llengua catalana, i el temps d'autonomia necessari per assegurar la progressiva emergència d'una identitat catalana a tots els sectors socials. El gràfic següent reproduïx el percentatge d'enquestats des de 1979 que declaren sentir-se més catalans que espanyols, igual catalans que espanyols, i sobretot espanyols. A l'època de la transició, un 35% es declaraven més espanyols que catalans (i un 29% es declaraven solament espanyols), 10 punts percentuals més que els enquestats amb identitat primàriament catalana. L'any 2001, les proporcions s'havien invertit: els enquestats que donaven prioritat a la identitat espanyola havien caigut fins a un 21% (i els solament espanyols, a un 15%) i els que en primer lloc se sentien catalans havien augmentat fins al 41%.¹³

13 Les dades provenen d'Enric Martínez-Herrera, «From nation-building to building identification with political communities: consequences of political decentralisation in Spain, the Basque Country, Catalonia and Galicia, 1978-2001», *European Journal of Political Research* 41 (juny 2002), p. 421-453.

Els darrers 150 anys, Catalunya ha experimentat cinc processos de confrontació directa amb l'Estat central al voltant de qüestions autonòmiques: l'episodi federal-republicà de 1873-1874, la Solidaritat de 1906-1909, l'Assemblea de Parlamentaris de 1917, la campanya per l'autonomia de 1918-1919 i la crisi de 1934. (Deixo de banda els episodis constituents de 1931 i 1978, en què la coalició dominant a Espanya tenia els mateixos interessos que els polítics catalans.) En tots aquests casos, els polítics catalans van actuar unitàriament (bé mitjançant la formació d'una coalició temporal o bé com a membres d'un partit electoralment dominant) per reptar l'Estat central a reordenar de manera dràstica l'estructura de poder territorial. Ja al segle XIX el món polític i intel·lectual català calculava que l'unitarisme havia de traduir-se en guanys automàtics i indiscutibles. Així, per exemple, tot just abans de les primeres eleccions de la Solidaritat, l'any 1907, el poeta Maragall recordava en termes esperançadors: «tantes vegades m'havia dit don Joan Mañé: "El dia que Catalunya tingui quaranta diputats ben seus al Parlament espanyol, ningú mai li farà la llei"». ¹⁴ Mesurats en funció dels guanys institucionals, tots aquells episodis es van saldar amb fracassos estridents, tot i que per raons diverses. Els dos intents sota els règims republicans es van estavellar contra la resistència, primer, i la reacció, després, de la maquinària estatal. Les tres campanyes de principi del segle XX van naufragar com a conseqüència de la confrontació final entre els seus components, esquerres i dretes; una divisió, això sí, intensificada per les maniobres dilatòries de Madrid.

Atesos aquests precedents, quina estratègia sembla més aconsellable per incrementar el nivell d'autonomia financera i reguladora de Catalunya? Espanya ha canviat tant que ha deixat enrera la precària estabilitat política i la feblesa de les forces democràtiques que van caracteritzar-la fins ara fa tres dècades; pel seu nivell de renda i benestar i pel seu encaix a Europa cal descartar que hi hagi cap força que, davant d'un front unitari, pugui respondre posant en perill l'ordre constitucional. Alhora, les divisions internes existents a Catalunya són un pal·lid reflex de la conflictivitat econòmica i social dels últims dos segles. Al cap i a la fi, tot i que van patir els efectes de les picabaralles personals que afecten aquest país permanentment, els fronts unitaris de principi de segle XX es van ensorrar com a conseqüència dels esclats socials de la Setmana Tràgica, l'agitació militar i sindical de 1917 i la vaga de la Canadenca i la violència sindical i policial de 1919-1922.

En contra d'adoptar una estratègia unitària amb un programa radical (és a dir, una reforma estatutària que comporti una redefinició del sistema constitucional vigent) operen, però, factors d'un pes gens menyspreable. Fins i tot en un país poc polaritzat com el nostre, les dinàmiques pròpies de la competició electoral dificulten i dificultaran l'entesa, almenys a mitjà termini, entre diferents líders i partits polítics. ¹⁵ Un cop resolta la formació d'una coalició unitària al voltant d'un

---

EN CONTRA D'ADOPTAR UNA ESTRATÈGIA UNITÀRIA AMB UN PROGRAMA RADICAL (ÉS A DIR, UNA REFORMA ESTATUTÀRIA QUE COMPORTI UNA REDEFINICIÓ DEL SISTEMA CONSTITUCIONAL VIGENT) OPEREN, PERÒ, FACTORS D'UN PES GENS MENYSPREABLE

---

14 Joan Maragall, «L'Alçament», *La Veu de Catalunya*, 13 d'abril de 1907. Reproduït a Joaquim de Camps i Arboix, *Història de la Solidaritat Catalana* (Barcelona, Destino, 1970), p. 80-83.

15 La creació d'una coalició àmplia solament esdevindria possible en dues situacions alternatives: una situació sense majories parlamentàries a Catalunya, en la qual un partit central forçés el manteniment d'aquesta política de consens; o una doble

programa de reforma estatutària (generosa), cal plantejar l'aprovació del nou marc de relacions a Madrid. Res no indica, però, que el Parlament espanyol hagi de procedir, de manera automàtica, a la concessió de les demandes catalanes. La necessitat d'una majoria absoluta a Madrid per reformar l'Estatut obliga a aconseguir el recolzament d'almenys un dels dos partits estatals, i això

**FINIS I TOT EN UN PAÍS POC
POLARITZAT COM EL NOSTRE,
LES DINÀMIQUES PRÒPIES DE
LA COMPETICIÓ ELECTORAL
DIFICULTEN I DIFICULTARAN
L'ENTESA, ALMENYS A MITJÀ
TERMINI, ENTRE DIFERENTS
LÍDERS I PARTITS POLÍTICS**

---

solament pot tenir lloc en un dels dos casos següents. En un primer escenari, la reforma es bescanviaria pel recolzament catalanista al govern central; subratllem, però, que el cost potencialment alt de la reforma obligaria a bloquejar la temptació del partit a l'oposició de convertir la reforma de l'Estatut en un cavall de batalla electoral per erosionar el govern al poder, a l'estil del que feien els conservadors anglesos al segle XIX amb les propostes liberals de concedir l'autonomia a Irlanda. En un segon escenari, els partits catalans haurien de recórrer a l'agitació de l'opinió catalana

(o a l'amenaça –creïble– de la radicalització del catalanisme) per forçar Madrid a aprovar la reforma. En un país amb una autonomia minsca, amb les limitacions exteriors que hem revisat i amb una població progressivament més sobiranista però encara dividida pel que fa a l'abast de l'autonomia, aquesta estratègia és problemàtica, tot i que no inacceptable. Cal recordar que, al marge dels grans trasbalsos internacionals de 1918-1919 i 1990, Islàndia i Noruega van recuperar la seva sobirania, però ho van fer en el marc de d'uns processos temporalment llargs.

La proposta, cada cop més estesa, de fer un pas ràpid i decidit endavant és temptadora. Però és possible que a l'autonomia catalana encara li convingui esgotar l'opció de negociar concessions particulars i d'evitar canviar amb excés l'ordenament estatutari; l'Estat espanyol sempre ha evidenciat una gran mestria a l'hora de modificar la lletra de les lleis estatutàries suggerides per Catalunya. Un cop s'assolissin aquestes concessions, que haurien de ser sobretot financeres, podria encetar-se un nou pas endavant en el grau de sobirania que cal obtenir.

En tot cas, si per alguna raó s'arriba a establir, a curt termini o més endavant, un pacte general per fer realitat un estatut de sobirania avançat, caldrà sostenir-lo des del màxim consens polític i també social possible. Atesa la dificultat històrica de comprometre tots els actors polítics catalans en un procés d'aquesta mena, en aquest consens s'haurien d'involucrar totes les forces socials del país (institucions empresarials i organitzacions sindicals) perquè, implicades en aquesta acció, forcessin els seus representants parlamentaris naturals a complir fins al final (bandejant tota mena de temptacions electorals) el pacte per l'ampliació de l'autonomia firmat per tots o la major part dels grups polítics.

---

manca de majories a Barcelona i Madrid, en què els partits catalans es coalitzessin a Barcelona a canvi del suport d'un d'aquests a l'homòleg espanyol de l'altre partit català.